תורה זו שאנו לומדים, על שום מה?

הרב אליהו ליפשיץ

שאלה נפוצה בין בחורים צעירים באי בית המדרש, מדוע ללמוד גמרא? מדוע להשקיע שעות על גבי שעות בסוגיות של שור שנגח את הפרה, מיגו להוציא וחזקה דמעיקרא? מבינים הבחורים שצריכים הם ללמוד סוגיות להלכה שהרי עליהם לדעת את הדרך אשר ילכו בה. כמו כן מבינים התלמידים שצריכים ללמוד סוגיות באמונה ובמחשבת היהדות, שהרי הם נותנים תוכן וחיות לעולמם הרוחני. אך סוגיות בייבום וחליצה, נזקי ממון וחזקת קרקעות, נעדרות לכאורה תוכן רוחני ותלושות הן מהעולם הממשי, ואם כך מדוע ללמוד אותם? מדוע להשקיע בהם? מדוע תופסים הם את החלק הארי של בית המדרש?

כדי לענות על השאלה מדוע ללמוד גמרא צריכים אנו לענות על שאלה כללית יותר, מדוע בכלל ללמוד. מדוע העולם המודרני משקיע משאבים אדירים בהשכלה ובלימודים. מדוע בכל הארצות המפותחות לומדים ילדים ומבוגרים מקצועות רבים שאין בהם תועלת מעשית? מדוע החברה אינה מסתפקת בנתינת כלים ספציפיים לתחום עיסוקו של האדם אלא מעניקה לו השכלה רחבה?

על מנת לענות על שאלה זו נתמקד בשני מקצועות בלבד, פילוסופיה ומתמטיקה. בכל אוניברסיטה שמכבדת את עצמה ישנן פקולטות לפילוסופיה ולמתמטיקה, למרות ששני המקצועות הללו מנותקים, לכאורה, מהעולם הפיזי ומהעולם המעשי. ברור שצריכים ללמוד רפואה שהרי מקצוע זה עוזר לאנושות, ברור שצריכים ללמוד מחשבים מפני שהפיתוחים הטכנולוגים של המחשבים משפרים את איכות החיים שלנו, וברור שצריכים

ללמוד פיזיקה שהרי היא עוסקת בעולם החומרי שלנו. אך מדוע ללמוד פילוסופיה, מדוע ללמוד מתמטיקה, הרי שני מקצועות אלו הם מקצועות תיאורטיים שלכאורה אינם קשורים לעולם הממשי שבו אנו חיים.

התשובה לשאלות אלו פשוטה וברורה. אנו עוסקים במתמטיקה מפני שהעיסוק בעולם התיאורטי קודם לעיסוק בעולם המעשי, ואנו עוסקים בפילוסופיה מפני שהעיסוק בעולם הרוחני קודם לעיסוק בעולם הגשמי. אנו עוסקים בשני מקצועות אלו מפני שהם המקצועות הבסיסיים שעליהם בנויה כל ההתקדמות האנושית.

* * *

יושב לו פילוסוף ספון בחדרו מנותק מעולם ומלואו, ועוסק בהגותו. שואל את עצמו שאלות שלכאורה הן שאלות של מה בכך ועונה תשובות כאלה ואחרות. נכנס אורח לחדרו אינו מבין את התועלת שבשאלות ואת ההיגיון שבתשובות. מבקש מהפילוסוף שיסביר לו במה הוא עוסק, והפילוסוף מנסה להסביר לו את השאלות שמטרידות את מנוחתו ואת התשובות המשמחות את נפשו. האורח מביט בו בפליאה, על דברים אלו אתה מכלה את זמנך? מדוע אתה עוסק מבוקר עד ליל בעיסוק חסר תועלת וחסר תכלית? עונה הפילוסוף איני מבין את שאלתך, והרי כשמי כן אני, "אוהב חוכמה", החוכמה היא משאת חיי וטעמם. אומר לו האורח, כעת אני מבין, ההנאה האישית היא חזות הכל, פלוני נהנה לרדוף אחר כסף, אלמוני נהנה לרדוף אחר תענוגות ואתה נהנה לרדוף אחרי חוכמות, כל אחד וההנאה האישית שלו. עונה לו הפילוסוף חושב אתה שהינך מבין אך אינך מבין דבר. אכן אהבת החוכמה מפעימה אותי ומפעילה אותי, אך יושב אני בחדרי הקט מחיה את כל העולם, מקדמו ומפתחו. בשלב זה האורח מאבד את סבלנותו, אתה מקדם את העולם? אתה מפתח את

העולם? הרי איש אינו מכיר אותך, איש אינו מתעניין בשאלות שאתה שואל ובתשובות שאתה עונה, ואתה מספר לי שאתה מקדם את העולם ומשנה אותו. נכון, אומר הפילוסוף, נכון שרק מתי מעט מתעניינים בשאלות שאני שואל ומתי מעט מבינים אותן, אך השאלות הללו משנות את העולם ומקדמות אותו. איני זקוק לכסף, ואיני זקוק לתקשורת. רעיון אחד, מחשבה אחת היוצאת מחדר זה והעולם משתנה. "Cogito ergo sum" אמר רנה דיקארט, והעולם השתנה לבלי היכר. "העז לחשוב" אמר קאנט, ועולם חדש נרקם.

אם עדיין לא השתכנעת, אוכיח לך את דברי בדוגמה קרובה יותר אל חייך. שתי מלחמות עולם עקובות מדם, ונהר הדם שנשפך בעזרת טכנולוגיה מודרנית לשם הגשמת אידאולוגיה מודרנית יצרו שבר עולמי. שבר זה גרם לשידוד מערכות פילוסופי. התפיסה הפילוסופית של תקופת ההשכלה שאדם בשכלו יכול לגאול את העולם ולהביאו לעולם טוב יותר, קרסה. התפיסה הפילוסופית שהאידאולוגיות הגדולות ("סוציאליזם", "קומוניזם", "קפיטליזם" ושאר ה"איזמים") עתידות לגאול את המין האנושי, הוחלפה בהכרה שהאידאולוגיות הגדולות גורמות רק סבל, הרס ואבדון. וכך נוצרה התשתית להגות הפוסטמודרנית. ישבו פילוסופים ויצרו משנה פילוסופית חדשה, הם החליפו המונח "אמת" במונח "נרטיב". מקור המילה נרטיב הוא בלטינית, ופירושו "סיפור". אין "אמת" אובייקטיבית, שכולם כפופים לה, אלא יש לכל אחד את הסיפור האישי שלו. לכל אדם ולכל חברה יש את הנרטיב שלה, ואנו צריכים לחיות בשלום עם הנרטיבים השונים. הוגים אלו יצרו הגות חדשה המתמודדת עם בעיה פילוסופית שהתעוררה. עברו מספר שנים והגות זו שולטת בכיפה, עד שכיום תינוק יוצא ממעי אמו, בוכה את בכיו הראשון ואומר: אני פוסטמודרני ואף אחד לא יגיד לי מה עלי לעשות.

שמע האורח את דבריו של הפילוסוף ושקע בהרהורים. תמיד זלזלתי בפילוסופים וראיתי בהם בטלנים המבזבזים את ימיהם להבל וריק, אך אי אפשר לבטל דבריו כעפרא דארעא, אני בהחלט צריך לחשוב על הדברים.

יצא האורח מחדרו של הפילוסוף ונכנס לחדרו של מתמטיקאי. יושב לו המתמטיקאי, בונה לו עולמות מתמטיים ומחריבם. משחק עם המספרים, מדמיין דמיונות ומנסה ליישמן. אומר המתמטיקאי לעצמו נניח שיש לנו שתי ספרות בלבד 0 ו-1, מה אפשר לעשות אתם. וכך בונה לו המתמטיקאי את העולם הבינארי ש-2 שווה 10, ו-3 שווה 11, 4 שווה 100, וכך הלאה והלאה. אומר לו האורח שוטה שבעולם, עד מתי אתה מכלה את זמנך בשטויות. מה רע לך בשיטה העשרונית הטובה והיעילה, ומדוע אתה זקוק לשיטה הבינארית? עונה לו המתמטיקאי אתה צודק, השיטה העשרונית יעילה יותר, אך איני מחפש יעילות, המספר הוא נשמת חיי ואותו אני חוקר. איני מחפש תועלת ואיני יודע מה התכלית של עבודתי. אך דע לך שהמתמטיקה היא אבי המדעים. ובטוח אני שהעולם יודה לי על הפיתוח שפיתחתי. אני אדם זקן ואיני יודע אם אדע מה התועלת המעשית של עבודתי, אך אתה אדם צעיר אתה תזכה להשתמש במחשב, לדבר בפלאפון ולגלוש באינטרנט, אתה תבין היטב את משמעות עמלי. בעל כרחך תאמר אמן על טענתי שהעולם התיאורטי מקדים את העולם המעשי ומפתחו.

יצא האורח מחדרו של המתמטיקאי ועבר ליד חדרו של הלמדן. לחדר זה, חושב האורח בלבו, אין טעם להיכנס, הפילוסוף והמתמטיקאי עוסקים בדברים המשפיעים על המציאות, אך הלמדן עוסק בדברים ארכאיים, בדברים מיושנים, בדברים שאולי יש להם משמעות לאיש הדת אך מרוחקים לגמרי מאיש הדעת. לחדר זה איני נכנס.

מנגינת לימודו של הלמדן הסיחה את מחשבותיו של האורח, ומשכה את אוזנו. הטה האורח את אוזנו והקשיב, סימפוניה שלמה בקעה מחדרו של הלמדן. הלמדן מפזם לו ניגון שלו - משנן הוא את תלמודו, ופתאום הטונים גבוהים זועקים עד מרום - קושיה עצומה מטרידה את דעתו של הלמדן. שקט, קול לא נשמע - הלמדן מתרכז בפתרון הקושיה. אחר דקות ארוכות של דממה, שוב ניגון בפיו של הלמדן, ניגון של שמחה עם ניחוח של התפעלות - הלמדן מצא תירוץ לקושייתו. שב הלמדן לניגון השלו, אך הפעם נימה של ערגה מלווה את הלימוד. מפזם לו הלמדן ניגון של כיסופים, מפזם לו הלמדן ניגון של געגועים, מפזם לו הלמדן ניגון מתוק מדבש, ניגון של שמחה שכולו כיסופים וגעגועים. את פשר ניגון זה איני מבין, חייב אני להיכנס לברר חידה זו.

נכנס האורח לחדרו של הלמדן, ודומה הוא לחדרם של הפילוסוף והמתימטקאי. שולחן גדול במרכז החדר מכוסה ספרים רבים, והלמדן רכון על תלמודו:

"אמר רבא התקדשי לי לחציי מקודשת חצייך מקודשת לי אינה מקודשת אמר ליה אביי לרבא מאי שנא חצייך מקודשת לי דאינה מקודשת אשה אמר רחמנא ולא חצי אשה הכי נמי איש אמר רחמנא ולא חצי איש אמר ליה הכי השתא התם איתתא לבי תרי לא חזיא אלא גברא מי לא חזי לבי תרי והכי קאמר לה דאי בעינא למינסב אחריתי נסיבנא" (בבלי קידושין ז, א).

שמע האורח והתאכזב אכזבה מרה. ידעתי, ידעתי שאין טעם להיכנס לחדר זה, יש כאן התלהבות דתית אך היא מכסה על רדידות אינטלקטואלית. המושג "נישואים" הוא מושג אנושי בסיסי הידוע ומוכר בכל המין האנושי. למושג זה יש השלכות משפטיות ולכן צריך להגדירו, אך אין להגדרת המושג משמעות עצמית שהרי היא סמלית בלבד. לא די ללמדן שעוסק הוא

באובססיה יתרה בהגדרת המושגים "קידושין" ו"נישואין", הוא מוסיף על כך עיסוק בשאלות טפלות שאין להן שום משמעות; "חצי איש", "חצי אישה" ו"חצי קידושין".

רצה האורח לעזוב את החדר בטריקת דלת, אך זכר המנגינה שהפעימה את רוחו לא הניחה לו. טוב, אשמע מה בפיו של הלמדן ואלך לדרכי, שנית לא אשוב לכאן. כדי שהלמדן לא יעלה על דעתו ששבה אותי בקסמיו, אשאל אותו שאלה חצופה ומתריסה. סליחה אדוני הלמדן, שאלות הרבה יש לי לשאול ומתירא אני שמא תכעוס. נתעטף הלמדן וישב לפניו, אמר לו כל שאלות שיש לך לשאול שאל. כיצד אתה מסביר שמחדר אחד עולות מנגינות מרשימות כל כך ואילו הלימוד הוא כל כך תפל, וממש ממש חסר משמעות.

ענה לו הלמדן, כבר ביקרת בחדרם של הפילוסוף והמתמטיקאי והם כבר עשו לי חצי עבודה. למדת מהם שהרוח חשובה מהחומר ולמדת מהם שהתיאורטי חשוב מהמעשי. אבסס תחילה את דבריהם ואחר כך אוסיף על כך את הקומה שלי.

רבי חנניה בן תרדיון אמר לתלמידיו בשעה שנשרף בגזרת המלכות כרוך בספר תורה (אוצר המדרשים עשרה הרוגי מלכות עמוד 447), שהוא רואה "את הגויל שהוא נשרף והאותיות פורחות באויר". רומא אימפריה אדירה השולטת על כל העולם בזכות הצבא החזק שלה. היא יכולה לגזור גזרות ולאיים על מי שאינו מקבל את גזרותיה, אך היא יכולה לפגוע רק בחומר, אין לה שום שליטה על הרוח. החומר נשרף, הגויל נשרף, ורבי חנניה בן תרדיון, מוסר התורה, נשרף אף הוא. אך הרוח - אותיות התורה ומסריו של רבי חנינא בן תרדיון פורחים באוויר - החומר יכלה והרוח תנצח. ואכן דבריו של רבי חנינא בן תרדיון התגשמו במלואם. החומר נשרף - רומא כלתה מהעולם,

והאותיות הפורחות באוויר נכתבו מחדש על מאות אלפי גווילים חדשים. רומא איננה ועם ישראל ותורתו חיים וקיימים. אנו מתפעלים מעוצמה פיזית, אך כוחה של הרוח עולה עשרות מונים על כוחו של החומר.

דבר זה מבינים גם מנהיגים גדולים. לא לחינם טבע צ'רצ'יל במלחמת העולם השנייה את המטבע "דם, יזע ודמעות". הוא הבין היטב את הקושי הפיזי העומד לפניו, והוא הבין שצריך לחזק את העוצמה הרוחנית של עמו, בעזרת נחישות רוחנית הם יצליחו לנצח את הכוחנות הדורסנית של החיה הנאצית.

גם בצבא ההגנה לישראל מודעים היטב לנקודה זו, ולכן יש בצבא חיל חינוך. צבא ההגנה לישראל הוא הצבא החזק ביותר במזרח התיכון אך ללא חינוך, ללא אמונה בצדקת הדרך, ללא נחישות רוחנית, חיילי הצבא אינם יכולים להתמודד עם הקשיים העומדים בפניהם.

הדברים הללו אמורים לכל עניין רוחני, וברורים וידועים בכל העולם כולו. בתורה יש רובד נוסף המיוחד רק לה. כדי להבינו צריך להבין תחילה מהי תורה.

כשאנו חושבים על תורה, אנו חושבים על 'תורה שבכתב' ו'תורה שבעל פה', אך חז"ל מספרים לנו על תורה קודמת. "ואמר רבי יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מה לילוד אשה בינינו אמר להן לקבל תורה בא אמרו לפניו חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם" (בבלי שבת פח, ב). מהי אותה תורה הגנוזה 974 דורות קודם שנברא העולם? מה כתוב בה? מה כתוב בתורה זו אין אנו יודעים, אך יודעים אנו מה לא כתוב בה, לא כתוב בה על בריאת העולם, שהרי העולם

טרם נברא, לא כתוב בה בחירת עם ישראל, לא כתוב בה מצוות שהרי מצוות נוהגות בבני אדם ובני אדם עדיין לא קיימים. בקיצור, לא כתוב בה שום דבר מהתורה שאנו מכירים.

בירושלמי (שקלים ו, א) נאמר: "רבי פנחס בשם רבי שמעון בן לקיש התורה שנתן לו הקדוש ברוך הוא למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה, היא אש מובללת באש, חצובה מאש, ונתונה מאש, דכתיב מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ (דברים לג, ב)". הרמב"ן (בהקדמה לספר בראשית) מוסיף הסבר לדברי הירושלמי: "ונראה שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש לבנה בעניין הזה שהזכרנו היה שהיתה הכתיבה רצופה בלי הפסק תיבות, והיה אפשר בקריאתה שתקרא על דרך השמות, ותקרא על דרך קריאתנו בעניין התורה והמצוה, ונתנה למשה רבינו על דרך קריאת המצות ונמסר לו על פה קריאתה בשמות". התורה הקודמת לעולם היא אש שחורה על גבי אש לבנה, היא צירופי שמותיו של הקב"ה, היא חוכמה א-להית שאין לבני אדם תפיסה בה.

נקודה זו חשובה מאוד, התורה ביסודה אינה עוסקת במצוות, התורה ביסודה אינה עוסקת בייעוד רוחני, התורה עוסקת בשמותיו של הקב"ה, התורה היא חוכמה א-להית שלבני אדם אין תפיסה בה.

וכאן הבן שואל: אם לבני אדם אין תפיסה בתורה, אז כיצד היא יכולה להיות משמעותית בשבילם? אם לבני אדם אין תפיסה בתורה, מדוע עליהם ללומדה ומדוע עליהם לקיימה? התשובה לשאלה זו פשוטה, א-להים חיים עיבד את התורה השמימית לתורת חיים המיועדת לבני אדם החיים עלי אדמה. הקב"ה הסתכל באורייתא וברא עלמא - התורה היא "המדריך הא-להי" לחיים מלאים בעולם הזה.

אולם, כיוון שהתורה הא-להית היא גבוה מעל גבוה, אנו זקוקים למסננים שדרכם אנו קולטים מעט מזעיר מהחוכמה הא-להית, המסננים מעבירים לנו בבואה של החוכמה הא-להית.

המסנן הראשון הוא 'התורה שבכתב'. תורה זו תורת אמת היא, חותמו של הקב"ה טבוע בה בכל אות ואות ובכל תג ותג.[1] דומה היא לתורה שקדמה לעולם בכך שכולה מפי הגבורה ויד בני אדם לא נשתלחה בה. שונה היא מהתורה שקדמה לעולם בכך שתורה זו מדברת בלשון בני אדם וממילא היא מובנת לבני אדם. התורה הותאמה ליכולתם של בני אדם והיא מגדירה את הייעוד הא-להי שנמסר לבני אדם.

המסנן השני הוא 'התורה שבעל פה'. תורה זו דומה לתורה שבכתב בכך שיסודותיה א-להיים, אך שונה היא ממנה בכך שבני אדם יוצרים אותה. התורה שבעל פה היא יצירה אנושית המבוססת על שלושה יסודות א-להיים: א. התורה שבכתב. ב. הלכות שנמסרו למשה מפי הגבורה ועוברים במסורת מדור לדור. ג. המידות שהתורה נדרשת בהם. חכמי ישראל בונים על גבי שלושה יסודות ועל פי דעתם הרחבה חיי עולם המורים לנו את הדרך שנלך בה.

זקוקים אנו למסנן זה מפני שאת התורה שבכתב יכולים אנו להבין, שהרי היא מדברת בלשון בני אדם, אך אין אנחנו יכולים לקיים. האידאה הא-להית אף כשהיא נכתבה לבני אדם בשפתם של בני אדם, גבוהה היא מעל יכולת הקיום המעשי של בני אדם, וזקוקים הם למסנן נוסף שיעביר להם את החוכמה הא-להית. מסנן זה הוא התורה שבעל פה. התורה שבעל פה היא היישום המעשי של האידאה הא-להית שבתורה שבכתב. תורה זו שנכתבה על ידי בני

[1] עיין בגמרא (בבלי בבא בתרא טו, א): "עד כאן הקדוש ברוך הוא אומר ומשה אומר וכותב מכאן ואילך הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב בדמע".

אדם מאפשרת ליישם את האידאה הא-להית שבתורה שבכתב בעולם המעשה.

אך לא די בתורה שבעל פה. התורה שבעל פה נכתבה על ידי בני אדם והיא יכולה להתממש על ידי בני אדם, אך אין היא מספקת מענה שלם לצורכי החברה, גבוהה היא לפעמים מקומתה של החברה, ולכן זקוקה החברה למסנן נוסף, זקוקה היא למשפט המלך.[2] התורה שבעל פה היא תורה אידאית המתאימה לחברה אידאית בלבד, חברה ברמה פחותה זקוקה למערכת משפט המלווה את התורה שבעל פה ומתקנת תקנות לחברה שאינה ברמה לקיים את מצוות התורה שבעל פה.

עולה מכאן, שהתורה הא-להית היא אידאה שאינה ניתנת להבנה על ידי בני אדם, והתורה שבכתב מהווה יישום אידאה זו בשפתם של בני אדם. התורה שכתב היא חוכמה אידאית שניתן להבין אך לא ניתן לקיים ולכן זקוקים לתורה שבעל פה המהווה יישום מעשי לאידאה שבתורה שכתב. את התורה שבעל פה ניתן לקיים אך אין בה פתרון מלא לצורכי החברה, זאת אומרת שהיא תורה אידאית לחברה מושלמת, כשחברה אינה מושלמת זקוקה למשפט המלך שייתן מענה מעשי לתחלואי החברה.

הסבר עניינים אלו מצריך מאמר בפני עצמו. אבאר מעט את כוונת הדברים בדוגמות ידועות ומפורסמות. בתורה שבכתב נאמר שעונשו של החובל בחברו הוא "עין תחת עין", והתורה שבעל פה מפרשת שמשלם דמי עינו. יש המסבירים שהתורה שבעל פה היא פרשנות התורה שבכתב, אך עליהם קשה, מדוע התורה שבכתב לא הייתה יכולה לכתוב את הדין כהלכתו. ברור שכל ספר חוקים זקוק לפירוש, אך יש ציפייה מספר חוקים ובוודאי מספר

[2] עיין דרשות הר"ן דרוש האחד עשר.

חוקים א-להי, שיתן תמונה מדויקת של המערכת החוקית. יש המסבירים שבתקופה מסוימת דנו עין תחת עין ממש, ובתקופה מאוחרת חכמים החליטו שלא מוסרי לקיים דין עין תחת עין והם שינו דין זה לממון תחת עין. הסבר זה שטחי מאוד ואין בו ממש. נראה להסביר שהתורה שבכתב עוסקת באידאה והתורה שבעל פה עוסקת במימוש המעשי. מערכת משפט הפוסקת פיצוי כספי לנזקי גוף אומרת שגוף של אדם הוא רכושו. כשם שהמכונית שלי היא רכושי כך גם היד שלי היא רכושי, ודינו של המזיק את מכוניתי כמזיק את גופי. התורה שוללת תפיסה זו מכל וכל, ושתי סיבות לשלילה זו: א. הגוף אינו רכוש, הגוף הוא דיוקנו של מלך. ב. הגוף אינו קניינו של האדם. לפיכך אומרת התורה שעונשו של חובל הוא "עין תחת עין" אתה פגעת בדיוקנו של מלך, עונשך הוא פגיעה מקבילה בדיוקן שלך. אולם פסיקה זו אינה פסיקה מעשית אלא פסיקה תיאורטית, פסיקה הגותית. את הפסיקה הזו צריך לחוש אך אסור לקיים. קיום פסיקה זו בעולם המעשי מהווה מעשה נקמנות המחטיא את מטרתו. לכן אדם משלם ממון וצריך לחוש כאילו הוא שילם בעינו.

גם התורה שבעל פה היא אידיאה הזקוקה ליישום מעשי. לדוגמה דינו של גזלן. גנב משלם כפל, וניתן להבין שכפל זה הוא עונש המיועד להרתיע את הגנב. גזלן אינו משלם כפל אלא משיב את הגזלה בלבד. וכאן הבן שואל, אם גזלן משלם את הגזלה בלבד, מה ירתיע את הגזלנים. משתלם לכל אחד לגזול, אם ייתפס ישיב את הגזלה, ואם לא ייתפס ירוויח. התשובה לכך היא שהתורה אינה מיועדת להרתיע את הגזלן והתורה אינה עוסקת בסדר חברתי. התורה עוסקת בצדק הא-להי, ועל פי כללי הצדק, אם יש בידך ממון שאינו שלך, יש לך חיוב להחזירו, אך אין לך חיוב לשלם פרוטה אחת מעבר

לממון שלקחת.[3] תיקון החברה אינה מעניינה של התורה אלא תפקידו של המלך, מלך המכיר את המצב העכשווי במדינתו אמור לתקן תקנות המתאימות לתיקון החברה.

*** * ***

התורה שבכתב והתורה שבעל פה הן גילויי החוכמה הא-להית, ולכן כל יצירה תורנית חייבת להיות מבוססת על תורות אלו. חכמי ישראל עסקו בפיתוח התורה שבעל פה ובמסירתה לדורות הבאים, וכן עסקו בפיתוח הרעיונות שבתורה וביצירת הגות מחשבתית הבנויה על תורה זו.

לומדי התורה זוכים להתחכך בבבואה של החוכמה הא-להית, ומכאן נובעת החשיבות הרבה של העיסוק בתורה. כל החוכמות האנושיות מעצימות את רוח האדם מפני שהם נוצרו על ידי צלם א-להים שבאדם, ואילו חוכמת התורה מעצימה את רוחו של האדם פי כמה וכמה שהרי היא נוצרה מהשראה של החוכמה הא-להית עצמה.

דברים אלו נכונים בכל עיסוק בתורה. אדם הלומד חומש עם רש"י, אדם הלומד דף יומי, אדם האומר תהילים, מתעצם מבחינה רוחנית מעצם המפגש עם החוכמה הא-להית. אך ניתן להעצים את הגדילה הרוחנית בהבנה עמוקה יותר של התורה. ככל שאדם מעמיק את ההבנה שלו בתורה הוא זוכה למפגש משמעותי יותר עם החוכמה הא-להית, וככל שהמפגש משמעותי יותר אף ההתפתחות הרוחנית גדולה יותר.

---

[3] ואם ישאל השואל מדוע גנב משלם כפל. ניתן לענות על כך על פי תשובת רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו: "שאלו תלמידיו את רבן יוחנן בן זכאי מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מגזלן אמר להן זה השוה כבוד עבד לכבוד קונו וזה לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו כביכול עשה עין של מטה כאילו אינה רואה ואוזן של מטה כאילו אינה שומעת" (בבא קמא עט, ב). חיוב כפל אינו על הפגיעה בחבר אלא על הפגיעה בכבוד שמים.

רמות שונות בהעמקה בתורה. ניתן להעמיק בהבנת השיטות השונות בסוגיה, ניתן להעמיק בניתוח המושג ההלכתי, ניתן להעמיק בפרשנות הטקסט, ניתן להעמיק בהבנת תחומים שלמים בתורה, וניתן להעמיק בהבנת המסרים של התורה.

ארחיב מעט בעניין המסרים של התורה. התורה שבעל פה מורידה את החוכמה הא-להית לעולם בו אנו חיים. שני פנים לתורה שבעל פה, הפן האחד הוא הפן של המצוות - התורה מורה לנו את הדרך הראויה שצריכים אנו לדבוק בה, ומורה לנו את הדרך האסורה שצריכים אנו להישמר ממנה. הפן השני הוא הפן של המושגים - התורה מגדירה לנו את טיב העולם שאנו חיים.

הפן הראשון ברור, ואילו הפן השני טעון הסבר. התורה מורה לנו לקיים מצוות, אך המצוות מתקיימות בתנאים מסוימים, ולכן התורה שבעל פה מגדירה תנאים אלו ומתוכם מתברר לנו עולם שלם של מושגים, מתברר לנו העולם שאנו חיים בו. למשל, התורה אוסרת להרוג, כדי להגדיר את איסור התורה צריך להגדיר מהו מעשה, וכך מתבאר לנו עולם שלם של מושגים: כוחו, כוח כוחו, כוח ראשון, כוח כחוש וכו'. התורה מְצווה לעשות מצווה, וכדי להגדיר מהו מעשה מצווה צריך להגדיר כוונה, דעת, מתעסק וכו'.

הגרי"ד סולוביצ'יק כותב שאיש ההלכה בא לעולם ומקלו ותרמילו בידו (איש ההלכה עמ' 28). זו כנראה כוונתו, שאיש ההלכה הוא בעל מבט רוחני על העולם המעשי בו הוא חי. לומד התורה מקבל מבט ערכי על העולם המעשי שאנו חיים בו.

* * *

האורח הקשיב להסברו של הלמדן בקשב רב, נראה שהדברים עשו עליו רושם, הוא שקע בהרהורים ובסוף פנה אל הלמדן ואמר: אני שומע את

הסבריך ומבין את התאוריה, אך איני מבין מה המשמעות המעשית של הסבריך. האם אתה יכול להדגים את דבריך על הסוגיה שאתה עוסק בה כעת. שמעתי את לימודיך והשתוממתי, נושא הדיון קומם אותי, מה פשר הדבר שאדם מקדש חצי אישה, או שחצי איש מקדש אישה, האם אין זה פלפול של הבל?

אני מבין היטב את שאלתך, ענה הלמדן, ואנסה להסביר לך. הגמרא בקידושין (ב, ב) מסבירה שהמשנה משתמשת לקידושין בשני שמות: א. "קניין" - "האשה נקנית". ב. הקדש - "האיש מקדש". קניין והקדש הם שתי חלויות שונות זו מזו. משמעות קניין היא זיקה, לחפץ הייתה זיקה לאדם אחד וכעת יש לו זיקה לאדם אחר. "הקדש" אינו יוצר זיקה אלא יוצר זהות - הבהמה המוקדשת מקבלת זהות של קרבן. משמעות דברי הגמרא שקידושין הם גם קניין וגם הקדש היא שבקידושין גם נוצרת זיקה בין האיש לבין האישה, וגם שלאישה יש מעמד אישי, מעמד של אשת איש.

כשרבא אומר שהמקדש אישה ואומר לה "חציך מקודשת לי" אינה מקודשת, הוא מבאר את מושג הקידושין ומסביר שקידושין אינן קניין בלבד אלא שהם גם הקדש. אם קידושין היו קניין בלבד, היה ניתן לקדש חצי אישה כשם שניתן לקנות חצי קרקע, אך כיוון שקידושין הם גם הקדש, הם גם מהווים יצירת מעמד אישי, ולא ניתן ליצור מעמד אישי של חצי אשת איש.

אולי ניתן להוסיף לדברים אלו רובד נוסף. החילוק בין קניין לבין הקדש רחב יותר ומתייחס גם ליצירת החלות. יש הבדל מהותי בין יצירת חלות קניינית (מכר, מתנה, זכיה וכדומה) לבין יצירת חלות איסורית (נדר, נזירות, הקדש וכדומה). בחלות קניינית יש לאדם שליטה מלאה, ואילו בחלות איסורית אין לאדם שליטה. אדם שולט בחלות הקניינית שהוא מחיל - הוא יכול להקנות

את כל החפץ או את חלקו, הוא יכול להקנות את גופו או את פירותיו, הוא יכול להקנותו לזמן מסוים, והוא יכול להקנותו מזמן מסוים, הוא שולט בחפץ והוא מקנה אותו כרצונו. בחלות איסורית יש לאדם בחירה אם להחיל את האיסור או שלא להחילו אך אין הוא יכול לשלוט, אין הוא יכול להחיל את החלות כרצונו אלא לפי כללי התורה בלבד.

קניין שייך לעולם של פרק א בספר בראשית, האדם צָווה לכבוש, והקניין הוא חלק מהכיבוש והשליטה של האדם בעולם. ההקדש שייך לעולם של פרק ב בספר בראשית, בפרק זה האדם לא צֻווה לכבוש אלא "לעבדה ולשמרה" (בראשית ב, טו). בפרק זה אין האדם כובש ואין לו שליטה, התורה נתנה לו אפשרות להחיל חלויות והוא רשאי להחילן ורשאי שלא להחילן.

עולם המצוות שייך לפרק ב, ועולם החומר שייך לפרק א, ולכן בקניינים יש לאדם שליטה מלאה ובחלויות איסוריות אין לו שליטה. קידושין שייכים לשני העולמות, גם לעולם הארצי של פרק א וגם לעולם השמימי של פרק ב.

מושג הנישואין הוא מושג אוניברסלי, אך המשמעות היהודית של מושג זה שונה לגמרי מהמושג האוניברסלי. העולם הכללי תופס את הנישואין כקניין. בעולם העתיק האדם קנה אישה והיא הייתה רכושו, ובעולם המודרני הנישואין הם קניין של שותפות, איש ואישה שרוצים להיות ביחד עושים ביניהם הסכם שותפות. כשם ששותפות צריכה שני אנשים כדי לבצעה ודי באחד השותפים כדי לפרקה, כך גם קניין הנישואין המודרני, כשגם האיש וגם האישה רוצים לחיות זה בצד זה הם עושים ביניהם הסכם של שותפות. אם אחד מהם אינו מעוניין בשותפות, הוא רשאי לבטל אותה והיא מתפרקת.

תפיסת הקידושין התורנית שונה לחלוטין, יש בקידושין יסוד של קניין, אך יש בו גם יסוד של הקדש. קידושין הן יצירת חלות חדשה. בין האיש לבין האישה

נוצר חיבור ולא שותפות בלבד. נוצרת יצירה חדשה הגדולה יותר משני הפרטים שהיו בה קודם.

*** * ***

סיימתי לכתוב את דברי, והתחלתי לקרוא אותם. קורא את הדברים ומסתכל על התורה, חושב אני בלבי ודאי שמחה התורה על כך שמפאר אני את לימודה, משבח את העיסוק בה, ומסביר בפירוט את חשיבותה. אך התורה אינה שמחה כלל, להיפך, עיניה זולגות דמעות, נעלבת היא, פגועה, נבגדת. מסתכלת בעיני ואומרת לי, בת מלך אנוכי, "חמדה גנוזה". הקשר בינינו אינו אמור להיות קשר פרקטי או קשר תועלתי, הקשר בינינו הוא קשר אינטימי עמוק, הקשר שלנו הוא קשר של אהבה שאינה תלויה בדבר. האם אדם יכול להסביר מדוע הוא אוהב את אשתו, האם אהבה בין איש לאישה נובעת מאוסף המעלות של האיש ומאוסף מעלותיה של האישה, הרי היא הרבה מעבר לסך המעלות שלהם.

האם לא למדת את דברי חז"ל "'רועה זונות יאבד הון' - האומר שמועה זו נאה שמועה זו אינה נאה מאבד הונה של תורה" (בבלי סנהדרין סד, א). אהבת איש לאשתו היא אהבה כוללת. אוהב הוא את כולה, אין הוא בוחן אותה אם בדבר זה היא טובה ובדבר זה אינה טובה. ואילו אתה כאישה זרה עשיתני, כאישה שבוחנים אותה, כאישה שצריכה להוכיח את עצמה. הגישה הפרקטית שלך פוגעת בי, בשביל זה אתה לומד תורה, כי היא מרוממת אותך, בונה אותך וכו'. מה עם הקשר הנפשי העמוק? מה עם האהבה שאינה תלויה בדבר?

דע לך שמעדיפה אני את "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי" של נעים זמירות ישראל, מכל גיבובי הדברים שכתבת.

מנסה אני לפייס את התורה. חשבי על בחור ובחורה בדייט הראשון שלהם, בוחנים זה את זה, האם הוא חכם האם היא חכמה, האם הוא אדם רגיש האם היא טובת לב, האם המידות שלו נאצלות האם היא בעלת מידות וכו'. לאחר כמה פגישות מפסיקים הם לעסוק בשאלות אלו ועוסקים בחיבור הרגשי שלהם, לאחר מכן נוצרת אהבה שאינה תלויה בדבר, אהבה שלא ניתן להגדירה במילים. מאמר זה נכתב לבחורים צעירים שזו פגישתם הראשונה עם התורה.

- פייסתני! פייסתני!

* * *

הגיע האורח לחדרי, שמע את השיחה ביני ובין התורה וחשב על צלילי הניגון ששמע מחדרו של הלמדן.